

Dačická malířská rodina Altmannů v 17. a 18. století

Tomáš Valeš

A biographical dictionary presents the individual members of the Altmann family of artists, who in the late 17th and early 18th centuries worked in Moravia (primarily in Dačice/Datschitz and Brno/Brünn), and also in Austria (Vienna). Several generations of this family worked on artistic commissions in their native town and its vicinity, and also worked in Vienna, where they were among those who attended the local academy of art. The relocation of some members of the family to the centre of the Habsburg Monarchy made possible the subsequent successful continuation of the family's painting tradition even into the 19th century.

Key words: painting; 18th century; Moravia; Austria; Dačice/Datschitz; Brno/Brünn; Vienna; Academy of Fine Art; painting workshops; the Altmann family

Mgr. Tomáš Valeš, Ph.D.

Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i. / Institute of Art History, Academy of Sciences of the Czech Republic
e-mail: tvales@centrum.cz

S Dačicemi, městem na jihozápadě Moravy, byly prostřednictvím objednavatelů z řad majitelů panství případně dalších představitelů lokálně exponované aristokracie (František Antonín Berka z Dubé, Franz Josef Heissler z Heitersheimu, Lothar Hugo Franz hrabě Ostein ad.) spojeny výrazné umělecké osobnosti jako byl Peter Strudel (asi 1660–1714), Franz Anton Maulbertsch (1724–1796), Johann Lucas Kracker (1719–1779) nebo Josef Winterhalder ml. (1743–1807), jejichž působení mělo ve většině případů širší střeoevropský rádius.¹ Nebyli to ovšem jen „cizí“ umělci, kteří určovali podobu výtvarné tvorby v Dačicích a okolí, ale také místní tvůrci, mezi nimiž dominovala především rodina Altmannů. Její členové se po několik generací podíleli na mnoha zakázkách nejen v Dačicích a okolí, ale působili též ve Vídni, kde byli někteří z nich zapsáni ke studiu na tamní akademii a připojili se tak ke svým slavným vzorům. V 17. století byl bezpochyby nejvýznamnějším umělcem v Dačicích Matěj František Altmann, který se mimo malířské profese proslavil především jako hudebník, a to hlavně po svém přesídlení do Brna. Od roku 1682 působil v Brně na Petrově a ke konci svého života získal kantorské místo při kostele sv. Jakuba, kde se dochovala i část jeho vzácné sbírky hudebnin.² Zřejmě není totožný s Matějem Altmannem uváděným v matrikách v pozici obecního písaře, tento Matěj byl rovněž dědečkem malířů Václava, Josefa I. a Františka Altmannů. Z jeho údajné výtvarné tvorby máme zprávy o plátnu pro hlavní oltář kostela sv. Vavřince v Dačicích, za něhož obdržel 9. ledna 1685 50 rýnských zlatých a také o obraze sv. Václava, který měl v roce 1718 namalovat a darovat farnímu chrámu v Kostelní Myslové.³

Matějův vnuk, malíř Josef I. Jan byl v roce 1770 ve věku 75 let pohřben mezi důležité osobnosti města do krypty kostela sv. Vavřince v Dačicích. Uložení Altmannova těla do krypty stvrdilo jeho význam pro městskou obec a současně signalizovalo postupný zánik tradičně organizovaných uměleckých dílen v Dačicích, dokonany o čtyři roky později smrtí sochaře Matouše Strachovského. Další příslušníci rodiny Altmannů, pokud se věnovali umělecké tvorbě, se ve většině případů alespoň krátkou dobu vzdělávali na vídeňské akademii. Ta po celé 18. století představovala pro studenty z Moravy nejbližší možnost důklad-

nějšího uměleckého školení, jak dokládají mimo jiné osudy některých umělců z tradičních uměleckých rodin, působících v nedalekém Znojmě.⁴ Studium ve Vídni bylo důležitým mezníkem umožňujícím navázání kontaktů s předními středoevropskými malíři pozdního baroka, případně se jim stala Vídeň novým působištěm. Příkladem je dačický rodák Josef II. Altmann, od roku 1756 působící průběžně ve Vídni, kde jej výtvarně ovlivnil Johann Wenzel Bergl (1718–1789), s nímž udržoval užší kontakty.

Úmrtí Antonína I. Jana Altmanna v roce 1809 sice de facto ukončilo působení této malířské rodiny v Dačicích, ale určité rodinné i objednavatelské vazby přetrvávaly nadále. Je nutné podotknout, že absence znalosti konkrétních děl a totožnost mnoha křestních jmen komplikovala orientaci v jednotlivých uměleckých osobnostech a jejich vzájemných vztazích a není tak vyloučeno do budoucna jejich další zpřesnění. Nedávný nález kvitance z 27. září 1819 na částku 3 680 zlatých určených malíři Josefu Altmannovi za výmalbu tzv. Gotického sálu dačického zámku, která měla podobu otevřeného altánu s pohledy do iluzivních krajín, demonstruje obtížnou orientaci v jednotlivých členech této malířské rodiny.⁵ Ani jeden z nositelů jména Josef, o nichž víme, že se věnovali malířství, nepřichází kvůli svému případnému věku v úvahu a další nositel tohoto jména, František Josef, narozený v roce 1776 je označován jako „K. K. Bankal Obereinnehmer“ nikoliv jako malíř. Je tedy pravděpodobné, že jde o malíře krajín Floriana Josefa Altmanna (1795–1867), který se narodil roku 1795 ve Vídni. Tento Florian Josef byl zapsán na vídeňské akademii (1805), v pozdějších letech pracoval ve Vídni jako restaurátor a vedl také umělecké aukce.⁶ K získání umělecké zakázky na výzdobu Gotického sálu mu tedy určitě pomohlo rodinné zázemí a kontakty v Dačicích.

V této době však docházelo nejen k proměně způsobu výtvarné tvorby, ale také objednavatelských struktur, v jejichž rámci se čím dál více prosazovali řadoví měšťané i úspěšní podnikatelé a obchodníci. Svou dominantní úlohu si nadále uchovali majitelé panství, kterými se stali po roce 1809 Dalbergové. Karl Maximilian svobodný pán Dalberg posléze do Dačic z Vídně přivedl malíře Ignaze Dullingera (1803–1878), jenž působil ve službách Dalbergů a později se stal jejich rodinným přítelem. V Dačicích a okolí vytvořil velké množství olejomalb pro zámecké i chrámové interiéry. Angažováním tohoto nazarénsky orientovaného malíře se tak symbolicky uzavřelo jedno období umělecké tvorby na Dačicku.

Poznámka:

Následující přehled představuje dosavadní známé informace týkající se jednotlivých členů malířské rodiny Altmannů, jde o opravenou a aktualizovanou verzi slovníku publikovaného v roce 2013.⁷ Využita byla především dostupná literatura, matriky města Dačic, Vídně, Brna a matriky Akademie

1 – Josef II. Altmann, *Sv. Máří Magdaléna*, 1763. Lančov, kostel sv. Máří Magdalény.

výtvarných umění ve Vídni a další relevantní archivní materiál.⁸ Pro lepší přehlednost jsou jednotliví nositelé identických křestních jmen označeni římskými číslicemi, → označuje odkaz na samostatné heslo, ■ údaje o známých dílech. Křestní jména příslušníků rodiny Altmannů jsou uváděna v počestné formě, starší varianta je zachována u některých dívčích jmen (Johana, Margareta), různé formy jména Matthias jsou sjednoceny do tvaru Matěj. Úmrtí dětí, pokud se je podařilo dohledat, jsou uváděna jen u dvou nejvýznamnějších představitelů rodiny žijících ve Vídni – Josefa II. Altmanna a Antonína II. Jana Altmanna. Umělci s příjmením Altmann jsou doloženi i ve Znojmě, ale jejich vazby na Altmanny v Dačicích se nepodařilo prokázat.

Matěj František Altmann (?–1718)

Malíř a kantor u sv. Jakuba v Brně; od roku 1682 působící v Brně na Petrově, později opakovaně žádal o kantorské místo u sv. Jakuba v Brně, ve své žádosti (1715) zmiňoval kontakty v Římě a u císařského dvora ve Vídni.⁹ 18. března 1718 kmotr při křtu Marie Barbory, dcery Tomáše Pöchmana a Kateřiny, kde je uveden jako „Maller wie auch Cantor bey S. Jacob“. Ondřej Schweigl uvádí jako datum jeho úmrtí v Brně 10. září 1718.¹⁰

2 – Josef II. Altmann, *Oběť dcery Jeftovy*, 1769. Lilienfeld, klášter

Václav Jan Altmann (1692–1727)

Malíř a měšťan v Dačicích, syn Jindřicha Altmanna a Alžběty, bratr malíře → Josefa I. a → Františka Altmanna; pokřtěn 27. července 1692 v Dačicích. 1. února 1723 se oženil s Bar-

borou, dcerou Tobiáše Appetauera. 26. ledna 1725 byl přijat za měšťana v Dačicích, zemřel tamtéž 30. II. 1727.

■ Václav Altmann měl namalovat orloj a sluneční hodiny na radnici a na zámku, také městský znak na štítu nad bra-

nou radnice.¹¹ Připisován je mu portrét primátora Dačic Matěje Jiřího Kapety (Městské muzeum a galerie Dačice).

Josef I. Jan Altmann (1695–1770)

Malíř a měšťan v Dačicích, syn Jindřicha Altmanna a Alžběty, bratr malířů → Václava Jana a → Františka Altmannů; pokřtěn 13. března 1695 v Dačicích. 3. února 1723 se „*Honesty Iuvenis*“ Josef Altmann oženil s Annou dcerou Daniela Schupancze a 15. února 1724 byl pokřtěn jejich syn Matěj a 26. ledna 1725 byl v Dačicích přijat za měšťana.¹² 31. srpna 1725 pokřtil s Annou syna Václava a 16. listopadu 1731 dceru Alžbětu. 9. března 1736 pokřtil budoucího malíře → Josefa II. Altmanna, 17. června 1738 dceru Helenu a 26. května 1745 budoucího malíře → Antonína I. Jana Altmanna. K roku 1749 byl veden v rektifikačních aktech jako usedlý v Dačicích.¹³ 31. července 1768 stvrdil přijetí výplaty 6 zl. jako poloviny čtyřprocentního úroku z částky 300 zl. svěřené jezuitské koleji v Telči.¹⁴ 17. února 1770 byl pohřben ve věku 75 let do krypty kostela sv. Vavřince v Dačicích.

■ V roce 1728 polychromoval s bratrem → Františkem varhanní skříň ve františkánském klášterním kostele v Dačicích za celkem 200 zlatých a v roce 1729 maloval znak na radnici.¹⁵ V roce 1753 měl namalovat obrazy pro oltáře sv. Petra z Alkantry a sv. Františka z Assisi ve františkánském kostele v Dačicích. 1754 obdržel v souvislosti s oltářem sv. Archanděla Michaela 67 zlatých a v roce 1755 zhotovil rovněž pro klášterní kostel obraz *Duší v očistci*.¹⁶ V tomto období také pravděpodobně prováděl povrchové úpravy oltářů ve františkánském kostele, kde současný oltář Panny Marie Lurdské nese na nepolychromované části torzo signatury: „*Joseff Altman[n] 1751[?]*“. Blíže neurčený Josef Altmann měl být autorem obrazu sv. Antonína Paduánského v kostele v Bílkově.¹⁷

František Altmann (1700–1752)

Malíř, syn Jindřicha Altmanna a Alžběty, bratr malířů → Václava Jana a → Josefa I. Jana Altmannů; pokřtěn 31. prosince 1700 v Dačicích. 31. března 1730 pokřtil s manželkou Alžbětou, s níž se oženil pravděpodobně mimo Dačice, dceru Annu Marii a 15. října 1731 dceru Terezii Johanu Nepomucenu, 17. července 1734 dceru Johanu Nepomucenu. František Altmann byl 2. září 1752 pohřben na hřbitově u kostela sv. Vavřince ve věku 50 let (!).

■ V roce 1728 polychromoval s bratrem → Josefem I. Janem varhanní skříň ve františkánském klášterním kostele v Dačicích za celkem 200 zlatých.¹⁸ V roce 1742 obdržel 30 kr. za štafírování a pozlacení oltářního kříže zhotoveného sochařem Antonínem Strachovským (51 kr.) pro špitální kostel sv. Anny v Dačicích. V témže roce vytvořil také látkové antependium k oltáři sv. Anny v témže kostele, za což obdržel, včetně nákladů na látku, 2 zl. a 15 kr.¹⁹ V roce 1743 obdržel 4 zl. a 51 kr. za povrchovou úpravu pozitivu ve špitálním kostele sv. Anny v Dačicích.²⁰

Josef II. Altmann (1736–1819)

Malíř, syn malíře Josefa I. Altmanna a bratr malíře → Antonína I. Jana Altmanna; pokřtěn 9. března 1736 v Dačicích. V říjnu 1756 se zapsal ke studiu na akademii ve Vídni, přičemž bydlel u malíře Johanna Wenzela Bergla.²¹ V aktech akademie se objevuje i 24. února 1769 (třída architektury) a v listopadu 1771 pravděpodobně pokračoval ve studiu na mědirytecké akademii Jakoba Matthiase Schmutzera.²² Po studiu působil dále ve Vídni, kde u něj ještě v roce 1792 bydlel jeho synovec a malíř → Antonín II. Jan Altmann. Ve Vídni se 12. února 1787 ve věku 47 let (!) oženil v kostele sv. Ulricha s Margaretou Magnusovou narozenou v Pavii. Dne 8. října 1793 byla v kostele sv. Ulricha pokřtěna dcera Marie Anna (kmotra Anna Marie Ligelová, manželka malíře), která zemřela 14. července 1797. Dne 29. listopadu 1795 byl tamtéž pokřtěn budoucí malíř Josef Florian (kmotr malíř Florian Navratil).²³ V době narození obou dětí rodina žila v části Spittelberg (č. 107) v domě U bílé labuť („*Zum weißen Schwan*“), dnešní Spittelberggasse 24. Dne 29. července 1799 byl kmotrem při křtu Jana Nepomuka, syna malíře → Antonína II. Jana Altmanna a Johany u sv. Josefa v Laimgrube. Dne 29. října 1799 byl v kostele sv. Ulricha pokřtěn Michael (kmotr „*Zimmermahler*“ Michael Huber), který zemřel 14. února 1800. Dne 18. června 1801 zemřela ve věku 38 let manželka Margareta, v době jejího a Michaelova úmrtí žila rodina na Spittelbergu č. 135, v domě U velkého čížka („*Zum großen Zeisig*“) v místě domu na dnešní Burggasse 2. Dne 1. října 1810 se Josef Altmann (bytem Spittelberg č. 104) oženil s Kateřinou Selinkovou (Zelinkovou), vdovou původem z Moravy, za svědky šli Petr Zenkel měšťanský pozlacovač a solicitátor Jakub Hölzel. K roku 1815 byl Josef Altmann přijat do „*Pensionsgesellschaft bildenden Künstler*“.²⁴ Josef Altmann („*akademischen Landschaftmahler*“), bytem Laimgrube č. 7, zemřel 15. prosince 1819 ve věku 84 let.²⁵

■ Je nepochybně autorem obrazu s námětem *Obět dcery Jef-tovy*, který se nachází ve sbírkách kláštera Lilienfeld a je signován a datován rokem 1769. Po formální stránce jde o pozdější variantu obrazu, kterým se Johann Wenzel Bergl v roce 1751 účastnil soutěže na vídeňské akademii.²⁶ Je také možné, že by Josef II. Altmann mohl být autorem cyklu zastavení křížové cesty určeného pro kostel Bičovského Spasitele v Dyji.²⁷ S velkou pravděpodobností je autorem na rubu značeného obrazu sv. Máří Magdalény (1763), který tvořil původně součást iluzivního retabula v kostele sv. Maří Magdalény v Lančově. Obraz i přes pozdější restaurování nese znaky vídeňské akademické malby, a proto by mohl být jeho autorem právě Josef II. Altmann, který pobýval ve Vídni určitě už k roku 1756.²⁸ Do jeho díla by mohl být vřazen rovněž obraz Ukřižování ze sbírek Státního zámku Dačice.²⁹ V roce 1774 měl blíže neurčený malíř Josef Altmann namalovat obraz sv. Václava a sv. Leopolda do kaple v Dlouhé Brtnici (nedochováno).³⁰ Blíže neurčený Josef Altmann měl být autorem obrazu sv. Antonína Paduánského v kostele v Bílkově.³¹

3 – Florian Josef Altmann, **Gotický sál**, 1819. Dačice, zámek

Antonín I. Jan Altmann (1745–1809)

Malíř, měšťan, zastával různé funkce v městské radě; syn malíře → Josefa I. Altmanna, bratr malíře → Josefa II. Altmanna; pokřtěn 26. května 1745 v Dačicích. V květnu roku 1766 se zapsal ke studiu na akademii ve Vídni.³² 31. ledna 1775 se v Dačicích oženil s Kateřinou, dcerou Ondřeje Smetany, snoubence oddal Václav Altmann, farář ve Volvířově. Man-

želé se usadili v domě č. 94 v Dačicích. 22. března 1776 pokřtil syna Františka Josefa; 23. května 1778 pak budoucího malíře → Antonína II. Jana. 27. dubna 1780 byla pokřtěna dcera Kateřina Antonie Walburga; 13. října 1781 Terezie Josefa; 11. července 1784 pokřtěn syn Ignác Bonaventura; 22. července 1786 Alois Jakub; 10. května 1788 dcera Antonie Josefa; 22. června 1790 Mariana Aloisia a 11. května 1792 Jan

4 – Dům U bílé labutě („Zum weißen Schwan“). Vídeň – VII, Spittelberggasse 24

Alois. Antonín I. Jan Altmann zemřel 10. června 1809 věku 64 let (dům č. 94) na následky „*Nerven Fieber*“.

■ V roce 1774 štafíroval tabernákl zhotovený sochařem Matoušem Strachovským pro kostel sv. Vavřince v Dačicích, oba umělci dostali za svou práci po 10 zl.³³ V roce 1782 obdržel nejmenovaný malíř 3 zl. a 29 kr. (zahrnující i potřebné ozdoby) za dva obrazy k procesním praporcům v kostele sv.

Vavřince v Dačicích, s největší pravděpodobností byl jejich autorem opět Antonín I. Jan Altmann, stejně jako v případě štafírování dvou svícňů s anděly k tabernáklu v kostele sv. Jana Křtitele v Bílkově, které celkově stály 5 zl.³⁴ V roce 1787 nejmenovaný malíř obdržel 51 zl. za štafírování tabernáklu v kostele sv. Vavřince v Dačicích, opět jde s největší pravděpodobností o Antonína I. Jana Altmann³⁵ 1798 obdržel

týž malíř 3 zl. za dva kostelní praporce určené pro kostel sv. Vavřince v Dačicích.³⁶ Mimo těchto víceméně řemeslných zakázek byl Antonín I. Jan Altmann s největší pravděpodobností autorem značeného oltářního obrazu s námětem sv. Vavřince v kapli téhož zasvěcení v obci Hříšice (1775) a jsou mu rovněž připisovány portréty manželů Šantrůčkových z Dačic (Městské muzeum a galerie Dačice) a blíže neidentifikovaný portrét duchovního uložený v klášteře karmelitánek v Kostelním Vydří.³⁷

Antonín II. Jan Altmann (1778–1819)

Malíř, syn malíře → Antonína I. Jana Altmanna, pokřtěn 23. května 1778 v Dačicích. 3. ledna 1792 se zapsal ke studiu na akademii ve Vídni, kde bydlel u svého strýce malíře → Josefa II. Altmanna.³⁸ 5. ledna 1799 se Antonín II. Altmann označený jako „malíř a měšťan v Telči“ oženil v Dačicích s Johannou, vdovou po Janu Březinovi ze Znojma (roz. Härtlovou). Později natrvalo přesídlil do Vídně, kde se věnoval malbě krajin. Tam byli pokřtěni 29. července 1799 syn Jan Nepomuk Altmann (knotrem → Josef II. Altmann), který zemřel 7.

října 1799 (Laimgrube č. 142), 22. září 1800 Josefa Františka, zemřelá 10. ledna 1806 (Laimgrube č. 142), 15. prosince 1802 Antonín Leopold František, zemřelý 26. července 1804 (Windmühle 42), 12. března 1804 dvojčata Leopold František (†18. října 1804) a Anna Johana (†25. července 1804), 30. července 1806 Ludvík Leopold zemřelý 9. srpna 1806. Dne 4. června 1808 byl pokřtěn budoucí malíř Antonín III. (Paduánský) Jan Nepomuk, jemuž šel za kmotra mědirytec Antonín Berka a portrétní malíř Jan Adámek. Antonín III. Altmann působil ve Vídni jako grafik a malíř krajin, zemřel tamtéž 9. července 1871 (Heumühlgasse č. 5).³⁹ Dne 3. dubna 1812 zemřela ve věku 40 let manželka Johana (Laimgrube č. 76). 20. září 1818 se Antonín II. Altmann jako vdovec (Laimgrube č. 82) znovu oženil s šestadvacetiletou Annou Ulrichovou původem z Terezína v Čechách, za svědky na svatbě byl malíř Jan Winkelmayer a měšťanský pozlacovač Jan Gringer. Antonín II. Altmann bytem Laimgrube č. 82 zemřel ve Vídni 26. února 1819 ve věku 41 let, dva měsíce po jeho smrti byl 25. dubna 1819 pokřtěn jeho syn Bedřich Alois.⁴⁰

■ Jeho práce jsou doloženy v Badenu, Vöslau a ve Vídni.⁴¹

Původ snímků – Photographic Credits: 1: Jan Prokopius; 2: repro: Zora Wörgötter – Jiří Kroupa (edd.), *Kostel Bičovaného Spasitele v Dyji*, Brno 2005, s. 129; 3: Ladislav Vítek; 4: archiv autora

Poznámky

¹ Celý text je redukovanou, přepracovanou a opravenou verzí části práce Jan Mikeš – Tomáš Valeš, *Zapomenuté poklady. Výtvarné umění na Dačicku v 17.–19. století*, Dačice 2013.

² Viz Vladimír Maňas, *Hudební tradice*, in: Vladimír Nekuda (ed.), *Vlastivěda moravská – Dačicko, Slavonicko, Telčsko (nová řada)*, Brno 2005, s. 395.

³ Ernst Hawlik, *Zur Geschichte der Baukunst der bildenden und zeichnenden Künste im Markgrathume Mähren*, Brünn 1838, s. 31. – Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren II. Abtheilung, Brünnner Diöcese III*, Brünn 1860, s. 116. Jako malíře a písaře ho uvádí např. Jan Beringer a Jaroslav Janoušek; u nich také uvedena informace, že v roce 1685 namaloval znak na titulní list „*Inventarium civitatis Dačicensis*“, což ovšem částečně koliduje se zprávou, že Matěj František Altmann působil od roku 1682 v Brně. Srov. Jan Beringer – Jaroslav Janoušek, *Město a panství Dačice*, Dačice 1893, s. 137.

⁴ Tomáš Valeš, *Mezi Brnem a Vídni. Umění a umělci ve Znojmě a okolí 1715–1815* (disertační práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2012, s. 59–65. – Idem, *Příběhy slávy a zapomnění. Znojemští umělci, jejich díla a osudy na sklonku baroka*, Brno 2014, s. 85–99.

⁵ Viz Jana Bisová – Jan Mikeš, *Zámek Dačice*, České Budějovice 2012, s. 78.

⁶ P [?], in: Ulrich Thieme – Felix Becker (edd.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart I*, Leipzig 1907, s. 354. – Jako *Landschaftsmaler* byl Josef Altmann označen i ve zmíněné kvitanci podané roku 1819 v Dačicích.

⁷ Odlišně jsou vazby mezi jednotlivými členy rodiny interpretovány v Alois Gehart, in: *Saur Allgemeines Künstler-Lexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker II*, München – Leipzig 1992, s. 708–709.

⁸ Použité matriky města Dačic: Státní okresní archiv v Třeboni – oddělení Třeboň, fond – Sběrka matrik Jihočeského kraje, matriky narozených č. 1, 2, 3, 4, 5; oddaných č. 10, 11, 12; zemřelých č. 13, 14, 15, 16. Použité matriky města Vídně – AT-W Wien, rk Erzdioezese: 06., St. Josef ob der Laimgrube – narození, sign. 01–07, 01–08, 01–09, 01–14, oddaní sign. 02–07; zemřelí sign. 03–05,

03–07. 01., St. Augustin – zemřelí sign. 03–09. 04, Wieden – zemřelí sign. 03–21. 07., St. Ulrich – narození sign. 01–38; oddaní 02–30, 02–34; zemřelí sign. 03–25. Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA Brno), fond E 67 – Sběrka matrik, Brno – sv. Jakub, narození č. 16862. Poděkování za spolupráci náleží rovněž Mag. Dr. Evě Schober, Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien.

⁹ Maňas (pozn. 2), s. 395.

¹⁰ Andreas Schweigl, *Verzeichniß der Maler, Bildhauer, Steinschneider etc. in Brünn von 1588–1800*, MZA Brno, fond G 11 – Sběrka rukopisů Františkova muzea Brno, inv. č. 787, fol. 11r.

¹¹ Beringer – Janoušek (pozn. 3), s. 137–138.

¹² *Ibidem*, s. 138.

¹³ Václav Richter, *Archivní příspěvky k slovníku umělců a řemeslníků, Umění IX*, 1963, s. 303.

¹⁴ MZA Brno, fond G 1 – Bočkova sbírka, inv. č. 12278, fol. gr (na kvitanci malířova pečetí).

¹⁵ Beringer – Janoušek (pozn. 3), s. 138. – Eva Samková [Bohumil Samek], *Ještě k Uměleckým památkám Čech – a Moravy, Vlastivědný věstník moravský XXX*, 1978, s. 312. Srov. František Křížek, *Poznámky ke stavební historii dačického kláštera*, MMAg Dačice, Pozůstalost Fr. Křížka, kart. 18, č. III, nepag.

¹⁶ Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech I A/J*, Praha 1977, s. 242.

¹⁷ *Ibidem*, s. 79.

¹⁸ Samková (pozn. 15), s. 312.

¹⁹ Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě (dále jen DABB), fond Farní úřad Dačice, inv. č. 97, sign. 2d, kart. 2, nefol. (účty za rok 1742, k částce se zachovala malířova kvitance s pečetí).

²⁰ *Ibidem*, (účty za rok 1743, k částce se zachovala malířova kvitance s pečetí).

²¹ Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien (dále jen UAAbKW), sign. 1c, s. 8; 1b, s. 156: „*Jos: Altmann, von Datschitz aus Mähren, Mahler, I: [ogiert] bey Hr. Bergel [zapsán] II. [zmíněn také: 9. října] Oct. 1756*“.

²² *Ibidem*, sign. 1c, s. 10: „*Altmann Jos, von Datschitz aus Mähren I: Mahler, [ogiert] auf dem Salzgriff in der Suster-Herberg [zapsán] 24. Feb. 1769, Arch.*“

Ibidem, sign. 2 ½, s. 7 – „Joseph Altmann, Daschitz – Maler, [zapsán] November 1771.“ Vzhledem k souběhu jmen s Josefem III. Antonínem Altmannem (pokřtěn 9. 1. 1745 v Dačicích) synem Ignáce Altmanna a Alžběty, tedy synovcem malířů → Václava a → Josefa I. Altmannů a vzhledem k časovému odstupu během jednotlivých zápisů na akademii bylo studium rozdělováno mezi oba členy rodiny Altmannů, nejnovější analýzy vídeňských pramenů však naznačují, že malířem byl pouze → Josef II. Altmann. Oba dva jako malíři jsou uvedeni např. v Mikeš – Valeš (pozn. 1), s. 42–43. Někdy bývá Josef III. Altmann zaměňován rovněž s → Antonínem I. Janem Altmannem; srov. Gehart (pozn. 7), s. 708.

²³ Josef Florian Altmann býval mylně považován za syna → Antonína I. Jana Altmanna nebo → Antonína II. Jana Altmanna; srov. Gehart (pozn. 7), s. 708. – Mikeš – Valeš (pozn. 1), s. 42–43. Je autorem výmalby tzv. Gotického sálu dačického zámku z r. 1819, za svou malířskou práci v zámku požadoval 27. 9. 1819 3680 zlatých – Bisová – Mikeš (pozn. 5), s. 78

²⁴ Gehart (pozn. 7), s. 708.

²⁵ Viz též *Wiener Zeitung* 1819, Nr. 290, 20. 12., s. 1159.

²⁶ Srov. Petr Arijčuk, *Obrazy křížové cesty z kostela v Dyji a Johann Wenzel Bergl*, in: Zora Wörgötter – Jiří Kroupa (edd.), *Kostel Bičovaného Spasitele v Dyji*, Brno 2005, s. 127.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Restaurátor okopíroval původní signaturu na nové plátno; srov. Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska 2 J/N*, Praha 1999, s. 309.

²⁹ Mikeš – Valeš (pozn. 1), s. 33, č. kat. 4 obr.

³⁰ Jan Petr Ceroni, *Verzeichnis von Maler und ihren Arbeiten in verschiedene*

Kirchen Mährens und Schlesiens, MZA Brno, fond G 11 – fond Sbirka rukopisů Františkova muzea Brno, inv. č. 722, s. 51. – Wolný (pozn. 17), s. 396.

³¹ Poche (pozn. 16), s. 79.

³² UAAbKW, sign. 1c, s. 10: „Anton Altmann, von Datschitz aus Mähren, Mahler, l:[ogiert] in der Leop: St: [Leopoldstadt] bey den Pfauen, [zapsán] Mai 1766.“

³³ DABB, fond Farní úřad Dačice, kniha kostelních účtů, inv. č. 66, nepag. (účty za rok 1774).

³⁴ Ibidem (účty za rok 1782).

³⁵ Ibidem (účty za rok 1787).

³⁶ Ibidem (účty za rok 1798).

³⁷ Srov. Poche (pozn. 16), s. 478 (obraz značen: „Antonius Altmann pinxit 1775“). – Mikeš – Valeš (pozn. 1), s. 34, č. kat. 6.

³⁸ UAAbKW, sign. 2, s. 108: „Anton Altmann, 13 Jahre alt, von Datschitz aus Mähren, Mahlers Sohn von Datschitz aus Mähren, ist bey seines Vaters Bruder auf dem Spittalberg bey den weißen Schwan No. 107, [zapsán] 3. Januar 1792.“

³⁹ Viz Andreas Andresen, *Die deutschen Maler-Radierer (Peintres-Graveurs) des neunzehnten Jahrhunderts III*, Leipzig 1869, s. 187–192. – Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců I*, Praha 1947, s. 16. – Gehart (pozn. 7), s. 708. Viz též *Österreichischer Journal* 2, 1871, Nr. 190, 11. 7., nepag. – *Innsbrucker Nachrichten* 18, 1871, Nr. 161, 17. 7., s. 1750.

⁴⁰ K úmrtí Antonína II. Altmanna viz též *Wiener Zeitung* 1819, Nr. 50, 3. 3., s. 199.

⁴¹ Srov. Gehart (pozn. 7), s. 708.

Figures: 1 – Josef II. Altmann, **Saint Mary Magdalene**, 1763. Lančov, church of Saint Mary Magdalene; *2* – Josef II. Altmann, **The Sacrifice of Jephthah's Daughter**, 1769. Lilienfeld, abbey; *3* – Florian Josef Altmann, **Gothic Hall**, 1819. Dačice, castle; *4* – **The White Swan House** („Zum weißen Schwan“). Vienna, Spittelberggasse 24